

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Diagnostika a prevence šikany na základních školách

Bakalářská práce

Autor: Dominika Rozvadská
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.
Oponent práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor: Dominika Rozvadská
Studium: P19P0155
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: Diagnostika a prevence šikany na základních školách
Název bakalářské práce AJ: Diagnostics and prevention of bullying at elementary schools

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce je zaměřena na diagnostiku a prevenci šikany na základních školách. Teoretická část objasňuje význam termínu šikana, popisuje formy šikany, průběh šikany a příčiny šikanování mezi žáky ve skupině. Také ukazuje možné společné znaky agresorů a obětí šikany. Charakterizuje roli školy, pedagogů a rodičů v předcházení šikany. Dále vysvětluje diagnostiku šikany a následná řešení jejich dopadů. Poslední kapitola specifikuje opatření vedoucí k eliminaci šikany na základních školách. Obsahem empirické části je sekundární analýza dat, jejíž cílem je zmapovat rozsah šikany na základních školách, zjistit informovanost žáků a tomto problému a vliv pedagoga na výskyt šikany.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Grada, 2016. 256 s. ISBN 978-80-247-5326-3

JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8

VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany*. Praha: Portál, 2009. 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 1.2.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Diagnostika a prevence šikany na základních školách vypracovala pod vedením vedoucího práce PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 27. 4. 2022

Dominika Rozvadská

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucímu této bakalářské práce, panu PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D., za odborné vedení, vstřícný přístup, cenné připomínky a rady týkající se zpracování vybraného tématu. Svým blízkým za podporu v průběhu celého studia.

Anotace

ROZVADSKÁ, Dominika. *Diagnostika a prevence šikany na základních školách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 51 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce je zaměřena na diagnostiku a prevenci šikany na základních školách. Teoretická část objasňuje význam termínu šikana, popisuje formy šikany, průběh šikany a příčiny šikanování mezi žáky ve skupině. Také ukazuje možné společné znaky agresorů a obětí šikany. Charakterizuje roli školy, pedagogů a rodičů v předcházení šikany. Dále vysvětluje diagnostiku šikany a následná řešení jejích dopadů. Poslední kapitola specifikuje opatření vedoucí k eliminaci šikany na základních školách. Obsahem empirické části je sekundární analýza dat, jejíž cílem je zmapovat rozsah šikany na základních školách, zjistit informovanost žáků a tomto problémů a vliv pedagoga na výskyt šikany.

Klíčová slova: šikana, škola, prevence, diagnostika, agresivita

Annotation

ROZVADSKÁ, Dominika. *Diagnostics and prevention of bullying at elementary schools*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 51 s. Bachelor thesis.

This bachelor's thesis is focused on the diagnostics and the prevention of bullying in elementary schools. The theoretical part clarifies the meaning of the term bullying, describes the forms of bullying, the process, and the reasons for bullying between a group of students. It also demonstrates possible similarities between bullies and the victims of bullying. It characterizes the role of the schools, the teachers, and parents in the prevention of bullying. It further clarifies the diagnostics of bullying and the following solutions to its impacts. The last chapter specifies the measures leading to the elimination of bullying in elementary schools. The content of the empirical part is a secondary analysis of data, which is targeted on charting the extent of bullying in elementary schools, research the knowledge of students about this problem and the influence of a teacher on the occurrence of bullying.

Keywords: bullying, school, prevention, aggressiveness

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK)

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	9
1 Šikana a její charakteristika	11
1.1 Vymezení pojmu šikana	11
1.2 Formy a druhy šikany	13
1.3 Stádia šikany	15
2 Účastníci šikany.....	18
2.1 Charakteristika původce šikany, agrese v šikaně	18
2.2 Charakteristika oběti šikany a její rysy	21
3. Prevence šikany na základních školách	23
3.1 Charakteristika a druhy prevence.....	23
3.2 Bezpečné prostředí ve škole: jak předcházet šikaně	27
3.3 Reakce společenských institucí na nevhodné chování.....	29
4. Diagnostika	33
4.1 Dynamická diagnostika.....	35
4.2 Testová dynamika.....	36
5. Průzkum výskytu šikany u žáků základních škol.....	37
5.1 Projekt šetření	37
5.2 Analýza výsledků, jejich vyhodnocení a verifikace hypotéz	39
5.3 Shrnutí výzkumného šetření.....	45
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	47
Přílohy.....	51

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Diagnostika a prevence šikany na základních školách. Výběr daného tématu nebyl nahodilý, protože už dlouho se zajímám o šikany mezi dětmi a sama jsem si prošla zkušeností se šikanou na druhém stupni základní školy. Proto mi tohle téma je velmi blízké a přijde podstatné. Obzvláště, co se týče téhle doby, kdy děti bývají více agresivní a nemají žádné mantinely. Vždy jsem se zajímala o knížky a filmy, kde se šikana mezi dětmi vyskytovala. Šikana nikdy nevymizí ze světa a ze škol, takže o tomto tématu se bude psát a hovořit pořád.

V druhé polovině roku 2001, se uskutečnil celonárodní výzkum, který se zabýval případy šikanování na základních školách. Výzkumné šetření potvrdilo, že v České republice je šikanováno kolem 41 % žáků. To značí, že šikana ve škole je kritický celospolečenský problém, který by se měl řešit. V posledních letech se začala společnost zajímat o tom, co je šikana a jak ji předejít. Dále jak ochraňovat oběti, jak zacházet s agresory, co může dělat každý rodič nebo jak se učitelé mají chovat. Přesto to není postačující. Většina ředitelů i učitelů, nejsou schopni přiznat, že se šikana na jejich školách objevuje. Někdy se najde škola, která si je vědoma, že na půdě školy se vyskytuje šikana, ale nic s tím nedělá. Důvodem může být, že neví, jak proti šikaně bojovat. Například pedagog může mít strach zakročit případně nepokládá konflikty mezi žáky za šikany. Mnohdy se vyskytuje stanovisko, že to je pouze mezi žáky a ti si to vyřeší sami. Je zapotřebí pochopit, že učitelé navzájem s rodiči mají vliv na výchovu dítěte. Z tohoto důvodu bychom měli usilovat o předcházení a regulaci dětské agresivity, aby z dětí vyrostli vzdělaný a citlivý občané. Také bychom měli pochopit, že děti nemůžeme pouze urážet a ponižovat před ostatními ale je zapotřebí začít je chválit a motivovat. Šikany nesmíme bagatelizovat, ale musíme se proti ní postavit čelem a bojovat.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části vymezím pojmy týkající se šikany, podám různé formy, druhy a stádia šikany. V druhé kapitole se budu věnovat jací děti se stávají agresory, jejich typické rysy, motivy k šikaně a rodinná výchova. Poté následuje charakteristika obětí šikany. Dále se ve třetí kapitole zaměřím na prevenci šikany, která je velmi důležitá. Prevence šikany je hlavně jako inspirací pro pedagogy, co všechno mohou pedagogové používat/aplikovat v rámci preventivních postupů. Teoretickou část zakončím čtvrtou kapitolou s názvem Diagnostika, kde zmíním, jaké jsou druhy diagnostik, a jaké jsou její správné kroky při šetření šikany.

Hlavním cílem praktické části této bakalářské práce, je odhalit v jakém rozsahu se šikana u žáků druhého stupně na třech vybraných základních školách objevuje a jak ji vnímají žáci samotní. Také nás bude zajímat, komu se žáci nejvíce svěřují, jestliže se stanou obětí šikany. Výzkumné šetření bude uskutečněno formou kvantitativního výzkumu s pomocí standardizovaného dotazníku od Koláře.

1 Šikana a její charakteristika

1.1 Vymezení pojmu šikana

Co může být šikana? Pokud se chceme naučit předejít šikaně, efektivně jí čelit, poskytnout pomoc všem činitelům šikany a rovněž je nezranit, musíme si uvědomit a pochopit, co šikana je. V další kapitole podávám pár hlavních pojmů, jak je prezentují někteří tvůrci a kde se šikana projevuje nejčastěji.

Co je opravdu šikana?

- Jakékoli chování, jehož úmyslem je opakovaně zraňovat, vyhrožovat či odstrašit dalšího jedince eventuálně celý kolektiv.
- Obsahuje jak fyzické napadení, například mlácení, ničení věcí cizímu člověku, tak i napadení verbální ve formě vydírání, urážení, křivého obvinění nebo ponižování.
- Převážná většina kauz šikany mezi dětmi se děje ve škole, na cestě do školy i ze školy a v sousedství.
- Riziko šikany setrvává hlavně v důležitosti, již dlouho existujícím působení a s tím souvisejících dopadů v okruhu psychického a tělesného zdraví. (Policie ČR, 2022, online)

Základní definice šikany, která zní: „*Šikana je opakované a záměrné psychické a fyzické ubližování (ponižování, týrání) zaměřené na jedince či skupinu žáků, kteří se těmito útokům nemohou či nedokáží účinně bránit. Cílem takového chování je ponižení, ublížení či týrání.*“ (Vágnerová et al., 2009, s.11)

V knize T. Nováka a V. Capponi (1996) je šikanování považováno za cílené agresivní chování, kde chce primárně agresor získat pocit převahy. Jeho nástroji k dosažení cíle jsou fyzické a psychické ubližování ostatním. Ze strany agresora jde o získání nejrůznějších výhod, dominance a uspokojení.

O šikanování mluvíme v případě, že jeden jedinec či kolektiv dětí prohlašuje o jiném jedinci nepěkné a urážlivé věci, začnou ho bít pěstí, kopat do něj nebo ho vydírat. Pro týraného jedince je velmi těžké, aby těmito pravidelným konfliktům sám čelil. Jako šikanování můžeme brát také pravidelný výsměch či vulgární narážky o rodině. Šikanování ale nemusí znamenat civilní potyčku nebo hádku podobně fyzicky silných rivalů. (Říčan, 1995)

Podle autora P. Pöthe (1999) chápeme šikanu nebo šikanování mezi jedinci jako rozsáhlou oblast způsobu jednání jedince či kolektivu dětí se záměrem pohrozit, polekat nebo jiným způsobem zranit dalšího jedince či kolektiv dětí. Šikana také pojímá verbální ponižování, vulgarismy, kárání, posměch, vynucování, potlačování volnosti, ničení šatů a privátních věcí.

S pojmem šikana úzce souvisí agresivní chování. Agresivní chování můžeme charakterizovat jako nedodržování sociálních pravidel, omezení práv a ublížení živé osobě či znehodnocení jejího předmětu. (Vágnerová, 2004)

Šikana jako staronový jev

Šikana ve škole je očividně stará jako škola sama, protože vždy se našly případy přestupků, kdy silnější mučil nebo poškozoval slabší jedince. Máme zde příklad tzv. křtících praktik, který poukazuje, že šikana na školách není problémem poslední epochy, ale šikana byla praktikována již v minulých epochách. (Bendl, 2003)

„Křtící“ praktiky na dřívějších školách

K takovéto šikaně docházelo před staletími v internátních zařízeních. Starší a urostlejší jedinci se chovali surově k mladším a k méně zkušeným nováčkům. Tzv. pennialismus nebo fagging byl vykonáván, jak o tom píše ve své knize V. Štverák, na univerzitách už od 17. století jako přijetí nováčků do kruhu jedinců starších. Objevoval se také v novější době především v anglických ústavách. (Štverák, 1999, s. 84; In: Bendl, 2003)

„Křtící“ praktiky na dnešních školách

Můžeme říci, že disciplinární přečiny, problémy nebo fenomény, které se nespojují se školním řádem, etikou a slušností, nejsou výhradně problémem daného typu školy, jako jsou například základní, popř. střední školy. K nekázní, nerespektování předpisů a obcházení pravidel dochází stejně v mateřských i na vysokých školách. (Bendl, 2003)

Nejznámější jsou praktiky z amerických vysokých škol, kde se vyskytují tzv. „elitní studentské spolky“. Člen, který chce vstoupit do spolku, musí prokázat svou loajalitu a že je hoden v něm být. Má za úkol dokázat imunitu a odolnost, kdy je podrobován tělesnému, duševnímu náporu a pokořování ze strany uznávaných členů spolku. Ve Francii se objevuje pojem „bizutage“, který je používán pro obřad „zasvěcování nováčků“. Jde o fenomén podobný šikaně. (Bendl, 2003)

Srovnání šikany dříve a dnes

V minulosti i dnes mluvíme o šikaně všeobecně, nemluvíme pouze o „křtících praktikách“. Dnešní šikanování se vyznačuje typickými a velmi znepokojivými rysy. Vyskytuje se hlavně vzrůstající množství příhod šikany, snížení věku agresorů neboli aktérů šikany, narůstající surovost a vychytralost šikany samé. Také se začíná více mluvit o šikanování pedagogů ze strany žáků, například znemožnit a zesměšnit pedagoga ve třídě před svými žáky tzv. opakovaný „prank“ či vlastními kolegy. I z těchto důvodů dochází k odchodu pedagogů ze škol. (Bendl, 2003)

Kde se šikana nejčastěji projevuje

Šikana se zpravidla odehrává v kolektivech, ve kterých jsou všichni jedinci z hlediska hierarchie sobě rovni - např. ve školním kolektivu, v zájmovém kroužku, v pracovním kolektivu, ve kterém jsou všichni zaměstnanci na stejné pozici, mezi trestanci ve vězení apod. Situace, kdy je agresor na jiné hierarchické pozici, nemůžeme brát jako skutečnou šikanu, přestože takové jednání může být ve spoustě ohledů šikaně velmi podobné. Typickým projevem je tzv. šikana učitelů, kdy je šikanovaný z formálního hlediska vůči šikanujícím postavený výše. Nejedná se tedy o skutečnou šikanu, třebaže má toto jednání s šikanou mezi dětmi spoustu společných faktorů. Podobnými úkazy jsou bossing a staffing. Během bossingu je nadřízený agresorem a šikanuje podřízené a během staffingu, dochází k opaku, tedy že podřízený napadají nadřízeného. (Zvírotsky, 2019, online)

1.2 Formy a druhy šikany

Formy šikany

Většina z nás dospělých i děti samy si pod pojmem šikana představí jen různé formy fyzického násilí. To je ovšem právě důvod, proč prvotní projevy psychického násilí (šikanovaný čelí zesměšňování a nadávkám či pomluvám, manipulaci a intrikám...) bývají často zpočátku podceňovány a bagatelizovány („to je jen taková klukovina“). Musíme si však uvědomit, že pokud budeme tyto počáteční projevy šikany přehlížet, bude se později jejich intenzita pravděpodobně stupňovat. (Vágnerová, 2009)

- „Šikana podle typu agrese – prostředku týrání: fyzická, psychická a smíšená šikana, kyberšikana – jako specifická forma psychické šikany.

- *Šikana podle věku a typu instituce: šikana mezi předškoláky, žáky prvního stupně a druhého stupně, uční, gymnazisty, šikana mezi vysokoškoláky, šikana v práci, šikana mezi vězni atd.*
- *Šikana z genderového hlediska: chlapecká a dívčí šikana, homofobní šikana, šikana chlapců vůči děvčatům, šikana dívek vůči chlapcům atd.*
- *Šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení: na jedné straně škola s demokratickým vedením a na druhé straně škola, případně výchovný ústav, s tvrdým hierarchicko-autoritativní systémem.*
- *Šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů: šikana neslyšících, nevidomých, tělesně postižených, mentálně retardovaných jedinců apod.“ (Kolář, 2011, s. 78)*

Druhy šikany

Fyzická agrese a používání zbraní:

- bodnutí oběti nožem;
- oběť je mlácena kabelem;
- je vystavena hromadnému kopání;
- malování propisovačkou na oběť;
- oběti jsou stříhány vlasy.

Slovní agrese a zastrašování zbraněmi:

- urážky rodičů;
- je vyhrožováno oběti smrtí např. zastřelením, oběšením, umlácením;
- je nadáváno oběti např. „ty tlustý prase, panici“;
- oběti je vyhrožováno anonymně, po telefonu např. „oddělám tě, mne neutečeš“;
- výsměch obětí s handicapem.

Krádeže, ničení a manipulace s věcmi:

- agresor vezme oběti peníze;
- přivlastnění věci oběti např. plné penály, kalkulačky, hodinky;
- krádež učebnice nebo sešitu oběti;
- poničení majetku oběti, např. kreslí na ně fašistické nebo vulgární symboly;
- agresor ukradne nebo poplve oběti svačinu.

Násilné a manipulativní příkazy:

- je donucena nosit na sobě ponižující ceduli;
- je donucena psát agresorům úkoly nebo napovídat při testech;
- je donucena odevzdávat agresorům svačiny;
- je jí zakázáno mluvit s kamarády. (Kolář, 1997)

1.3 Stádia šikany

Šikana byla postupem času rozdělena do pěti stádií. Vzniklo tedy schéma, které bylo velmi užitečné a zachycuje negativní proces, kvůli kterému dochází k destrukci vztahů ve skupině. Tento patologický proces je přesným protipólem k vytváření bezpečného soužití a k toleranci individuálních zvláštností ve skupině. (Kolář, 1997)

První stádium (zrod ostrakismu)

Pedagogové i rodiče zastávají názor, že výskyt šikany vyžaduje zcela speciální podmínky, jako je například přítomnost nemocného a neukázněného sadisty. Proto je výskyt šikany považován za ojedinělý v životě běžných studentů. Šikana se může i nemusí projevit v kolektivu. Podmínky pro její výskyt mohou být zcela normální a nenápadné. Disciplína v takové skupině je obvykle dobrá a tyrani, kteří šikanují, nejsou morbidní sadisté, ale normální chlapci a dívky. (Kolář, 1997)

Odkud se tedy šikana ve zdravých kolektivech bere? V rámci každé školní skupiny se ve „hře se strachem“ velmi brzy objeví ti nejméně vlivní a nejméně oblíbení jedinci. Autoři takového jedince v odborné literatuře označují různými způsoby. Mezi nejčastější patří obětní beránek, černá ovce a outsider. Při tradiční metodě vzdělávání, která není vhodná pro vztahy mezi studenty, musí prvky zastrašování zažít všichni jedinci, kteří sáhnou na dno skupiny tzv. ostrakismus. Jedná se o násilí v psychické podobě v menším měřítku, kdy se vyloučený jedinec necítí vůbec dobře, protože není oblíbený a uznávaný v kolektivu. Ostatní žáci mu to dávají najevo například tím, že ho pomlouvají za zády, nechtějí se s ním bavit a zesměšňují ho. (Kolář, 1997)

Druhé stádium (fyzická agrese a přitvrzování manipulace)

Ostrakismus může vyústit do dalšího stádia.

- Jedinci, kteří nezvládají obtížné domácí úkoly, mají konflikty s učitelem nebo je trápí povinnost chodit do školy, si vylévají vztek na ostatních. V napjatých situacích začnou ostrakizovaní studenti nevědomky fungovat jako hromosvod.
- V podmínkách, kdy spolu studenti tráví hodně času a jsou schopni navazovat hlubší vztahy, jsou nuceni vymýšlet a přitvrzovat „zábavu“ na úkor nejzranitelnějšího spolužáka, aby zvládali své nejistoty.
- Ve stejné třídě se sejde více asociálních agresivních žáků a ti v rámci své nátury používají násilí od samého začátku, aby uspokojili své potřeby. (Kolář, 1997)

Třetí stádium (klíčový moment – vytvoření jádra)

Pokud se hrubou manipulací a často prvotním aktem fyzické agrese jednotlivců nevybuduje pevná hráz, většinou se vytvoří skupina agresorů, „jádro útoku“. Členové tohoto jádra začnou spolupracovat a promyšleně ohrožovat oběti, které jsou pro to nejvhodnější. V dnešní době se skupina zhruba rozdělila na podskupiny a „klikové skupiny“, které podle své povahy různými způsoby bojovaly o vliv. Někdy mezi dvěma silnějšími podskupinami nastane křehká rovnováha a násilí se dočasně zastaví. Situaci lze ale snadno zvrátit, například po příchodu dalšího agresora nebo přeřazení „typické“ oběti z jiné školy. (Kolář, 1997) Kolář se v této záležitosti vyjadřuje: *„Ze své praxe mohu říci, že silné podskupiny charakterově slušných žáků se nevyskytují příliš často. Navíc jejich členové mají vždycky nevýhodnou pozici vůči agresorům, kteří nedodržují pravidla. Charakterově slušný žák nejen respektuje pravidla, ale ctí i zákon nejvyšší, totiž že se „nebonzuje“. Tak vlastně nepřimo umožňuje bujení choroby.“* (Kolář, 1997, s. 36)

Čtvrté stádium (většina přijímá normy agresorů)

Bez silné pozitivní podskupiny ve skupině mohou hlavní aktivity pachatelů nerušeně pokračovat a také přinášet plody. Pravidla jsou ostatními jedinci ve skupině přijata. Tato pravidla se stanou nepsaným zákonem pro celý kolektiv. Můžeme to přirovnat k viru, který ovládne naše tělo zevnitř a postupně ho rozkládá. Také žáci, kteří jsou hodní a ukáznění, se mohou aktivně zapojit do šikany a cítit se spokojeně. (Kolář, 1997)

Páté stádium (totalita neboli dokonalá šikana)

Nalezneme v něm zákony agresorů, které jsou přijaty či uznávány všemi členy kolektivu. Dochází k úplnému nastolení totalitní ideologie šikanování, které se nazývá stadium vykořisťování. Jedná se o rozčlenění žáků na dvě odlišné podskupiny lidí. Můžeme je pojmenovat otrokáři a otroci. Agresor se rád prohlašuje za krále, ministra nebo kinga a své oběti například označuje za poddané, nevolníky a bažanty. Jako jeden z důkazů nadvlády nad otroky je to, že jim otrokáři mohou přivodit utrpení, zneužívat je různými způsoby, protože otroci nejsou schopni se jim postavit a protestovat. Prvotně neutrální nebo trochu nesouhlasící členové kolektivu mají zájem se aktivně zapojit do zneužívání nebo k samotnému šikanování obětí. Nastává surové násilí, které je považováno za normální i za velmi dobrou zábavu. (Kolář, 1997)

2 Účastníci šikany

Účastníky šikany můžeme rozlišovat na ty, kdo šikanují a nazýváme je agresory a poté na jedince, kteří jsou šikanováni agresorem a ty nazýváme oběti. Každý z těchto činitelů má svou charakteristiku a znaky podle nichž je můžeme rozlišit. Tato kapitola začíná tématem charakteristika původce šikany, a co je to vlastně agresivita. Jaké mají agresori motivy k šikanování nebo popisuje samotnou typologii agresorů. Na závěr druhé kapitoly je věnována pozornost oběti šikany.

2.1 Charakteristika původce šikany, agrese v šikaně

Co je to vlastně agresivita? Pojem agresivita vychází z latinského výrazu *aggredi*: přistoupit, přiblížit, napadat, docílit něčeho pomocí násilí. Například J. Vymětal (1994) ve svém díle definuje agresivitu jako „relativní individuální předpoklady nebo popis kolektivu, projevující se v obvykle silou a formou bojového chování“. Agresivita může být formulována obrazně, alegoricky, skrytá či manifestní na pohled. Existuje ve verbální nebo tělesné formě. R. Jenů zmiňuje, že „agresivitou označujeme každé úmyslné chování, jehož cílem je přímou nebo obraznou formou přivodit jedinci nebo věci újmu, nespravedlnost či utrpení. (Jedlička, Kořa, 1998)

P. Pöthe (1999) pronesl, že jedna z hlavních vlastností agresora je touha panovat a ovlivňovat okolí. Tyto děti bývají fyzicky schopné a mají pozitivní přístup k agresi, objevují se u nich poruchy spojené s hyperaktivitou a defektem soustředěnosti. Pokud poukážeme na inteligenci týraných dětí, jsou hodnoceny jako děti s menším IQ a se zhoršeným čtením, ale nemusí to být zásadou. Převážná většina agresorů působí na ostatní sebejistě, přesto někteří z nich mají komplex méněcennosti – hluboká pochybnost a nejistota o sobě samém.

Agresori, se kterými se můžeme setkat, bývají ti silní a nebojácní v dané skupině. Platí, že to jsou žáci, kteří jsou schopni skrývat svůj strach i před sebou a využívat strachu ostatních. Typickou vlastností je velký temperament a nízká míra empatie. Rozhodně se dá u agresorů zaznamenat nápadná krutost – tedy dobrý pocit z cizí bolesti, bezmoci, ponížení a velká dychtivost po moci. Krutost a dychtivost po moci můžeme pokládat za podstatný pohonný motor agresorů. Existují i další motivy k tomu, aby bylo někomu ubližováno. (Kolář, 2001)

- Motiv fascinující pozornosti. Agresor si přeje být středem pozornosti publika, proto dělá všechno, aby získal ocenění a sympatie spolužáků. Tudiž organizuje ve třídě představení takového charakteru jako je římské mini koloseum.
- Motiv zabíjení nudy. Týrání dodává citově prázdnému agresorovi vzrušení, umožňuje mu různé podněty, které pociťuje i přes svou „hroší kůži“. Tak agresor definitivně objeví, co ho doopravdy baví. Má pocit, že teď konečně žije.
- Motiv Mengeleho. V člověku se uvnitř vzbudí sadistický vědec, který touží nalézt tajemství člověka, proto zkouší, co všechno je schopný vydržet. Zkrátka a dobře se chce dovtípit věci, ať to stojí, co stojí. Například, že jedince „rozloží“ jako nějakou hračičku.
- Motiv závistivosti. Někteří žáci nepřejí lepšímu žákovi náklonnost pedagogů, proto se mu začnou mstít. Tento motiv směřující k šikaně je vylíčen v biblickém příběhu od Josefa a jeho bratrů.
- Motiv prevence. Tehdejší oběť se snaží předejít vlastnímu týrání, proto na novém „pracovišti“ zahájí sama šikanování.
- Motiv učinit něco velkého. Násilníci jsou odsouzeni k úplné neúspěšnosti ve škole. Sami sobě dokazují, že jsou schopni výkonu pomoci šikanování. Nejsou jen pouhým míčem, do kterého si jedinec kopne, ale oni sami začínají být původcem podstaty děje. (Kolář, 2001)

Typologie agresorů

- Agresor hrubý, fyzický – jde o jedince, který k šikanování své oběti využívá fyzickou sílu. Oběti mohou být mnohdy páleny, škrceny a kopány. Agresorovi dělá dobře, když páchá fyzické násilí na své oběti. V mnoha případech jsou to agresori, kteří i ve své rodině a od svých rodičů zažívali to samé chování. Za přestupky bývá často necitelně a těžce trýzněn, převážně přísnými zákazy a ve školním klimatu trestá své oběti tím, co jemu je proti srsti. Tento typ agresora zpravidla vyžaduje ke svému chování obecnost. Rád se předvádí a chce docílit obdivu svých spolužáků. Opakovaně se stává, že agresor koná ve třídě menší „představení“, kdy si vybere dva jedince, kteří musí mezi sebou bojovat a třída sází na vítěze.
- Agresor jemný, kultivovaný – řadíme sem jedince, který se k dospělým lidem a k pedagogům chová velmi zdvořile, je pokaždé připraven pomáhat. V očích

pedagoga začíná být sociometrickou celebritou třídy. Například bývá zvolen za předsedu třídy apod. Ihned, jak opustí třídu pedagog, začne zmíněný jedinec tvrdě šikanovat, ale nikdy nešikanuje oběť sám. Agresor zůstává stát obvykle v pozadí jako „šedá myš“, má své pomocníky, kteří vykonávají jeho rozkazy. Jestliže přijde na vyšetřování šikany, agresor se začne stavět do role: „Já nic, to všechno oni.“ V některých situacích si dokonce pedagog zvolí takového jedince za asistenta při šetření, aniž by měl podezření, že si vybral právě agresora.

- Agresor srandista – rovněž člověk, který je učitelům velmi sympatický. Tento typ agresora není zodpovědný a nemá žádné obavy. Životem spíše proplouvá bez velkých překážek a pokud mu do cesty přijde překážka, ideálně se jí snaží vyhnout. Dokáže do méně zábavných hodin ve správném okamžiku říct vtip, který spolužáky rozesměje. Jestliže nastane situace, kdy kantor vkročí do třídy a jedinec tyranizuje svého spolužáka, okamžitě se hájí slovy: „Pane učiteli to byla jen sranda.“ Vyzývá ostatní spolužáky, aby potvrdili, že on mluví pravdu. Protože se ho většina žáků bojí, jeho slova potvrdí. Kdyby jeho tvrzení nepotvrdili, mohli by se stát sami budoucí obětí. Agresor pochází z rodiny, která je převážně volnomyšlenkářská. Jeho rodiče ho směřují k takovému stylu chování: „Hlavně si z toho nelam hlavu.“
- Agresor začínající ekonomickou šikanu – Jedná se o děti, jejichž celá rodina ve výchově upřednostňuje přebytek hmotných věcí. Rodiče své dítě maximálně podporují a chtějí, aby jejich dítě mělo všechno nové a moderní a aby nezaostávalo a bylo to nejlepší v kolektivu. Je pravda, že tyto děti jsou zahlceny vším, co si mohou přát. Od rodičů nemají dostatek pozornosti, porozumění a opravdového mateřského souznění. Těmto dětem není dovoleno prožít stav, kdy musí po něčem dlouze toužit. Pokud dítě má vše, na co si vzpomene a nemá nutkání po něčem toužit, zároveň si nedokáže ničeho vážít. Majetek agresorů je dobrý k rozčlenění třídy, kdy nezastupují místo vedoucího jedince ti, co něco dokáží a mají dobré známky, ale jedinci, kteří vlastní moderní telefon a drahé oblečení.
- Nudící se agresor – Jeho rodiče ho k ničemu nevedou, nemá žádné koníčky nebo volnočasové aktivity mimo školu, proto se jedinec ve svém životě začíná nudit. Agresor začíná najednou uvažovat, jakou formou by tu nudu zahnal. Samozřejmě, čím vyšší adrenalin, tím to bude pro něj záživnější. Šikanování oběti je nástrojem zkrácení nudy. Když agresor vidí, jak jeho oběť trpí, pociťuje, že konečně žije

a činí, co ho dělá šťastným. Můžeme říci, že v momentě šikanování oběti zažívá jakési vzrušení.

- Agresor vzdorující konkurenci – Většinou sem patří jedinci, kteří jsou podrobováni konkurenčnímu souboji. Jedná se o dítě, které je elementem prestižní třídy, kde bývá nastolena velká rivalita. Také se může jednat o dítě ve sportovní třídě, kde úspěch a výkon je na prvním místě. Dalším příkladem je jedinec, který je neúspěšný ve třídě, proto ostatním závidí jejich úspěchy a mstí se jim na oplátku. (Kolektiv autorů, 2012)

2.2 Charakteristika oběti šikany a její rysy

Co dokážeme říci o obětech šikany? Jaké rysy mají chlapci a dívky, na které se opětovně zaměřuje útok vrstevníků a kteří se nedokáží a nejsou schopni bránit? Na základě, čeho poznáme jedince, kteří snášejí šikanu? Sklon specifických dětí týrat druhé je poměrně stabilní v čase, stejně jako nebezpečí, že jiné děti začnou být obětí. Jedinec šikanovaný ve své vlastní třídě se mnohdy stane cílem agresorů i v jiné třídě a na jiné škole nebo na lyžařském výcviku a škole v přírodě. Odpůrci školní šikany mají dispozice příčiny na straně oběti nedoceňovat nebo se nevyjadřovat, aby nenastal pocit, že si zasažení za vše mohou sami. (Říčan, Janošová, 2010)

Šikana je stále neodpuštělná a její zavinění bývá v každém případě na straně agresorů. Pravdou je, že obětí může být jakékoliv dítě, protože upozorňuje na to, jak je dokonalé a tím provokuje rozduřenou bandu. Otázkou je, kteří jedinci jsou ohrožováni více než jiní. Avšak Matějčík, mocný bojovník za práva menšin, se ve svém závěru o šikaně zaměřil právě na otázku, zda počet případů šikany kolem nás nevzrostl. Nejen, že se zvýšila dětská agrese, ale zároveň je čím dál více dětí, které bývají nebezpečné ve svém chování a svými psychickými vlastnostmi, které jsou určeny výchovou rodičů. (Říčan, Janošová, 2010)

- Fyzická slabost představuje hrozbu především pokud se jedná o chlapce.
- Výstřední vnější znaky, například brýle, tloušťka nebo rezavé vlasy se mnohokrát pokládají za motiv šikany. Může se to vztahovat na děti, které se ocitnou v novém a sehraném kolektivu.
- Rasová rozdílnost, zvláště barva pleti, hraje v šikaně důležitou roli. O rasovou šikanu se jedná, jestliže je jedinec nebo menší skupina jedinců opakovaně bezmocnou obětí většiny.

- Neurotickému dítěti, které bývá nesmělé, tiché, uzavřené a odloučené ze skupiny, ublíží i sebemenší kritičnost. Z malého sporu se celé rozechvěje a upoutává na sebe agresi ve skupině.
- Hyperaktivní dítě s defektem pozornosti (syndrom ADHD)
- Dítě se zaostalým racionálním vývojem láká k vtípným výrokům svou důvěřivostí a ovlivnitelností.
- Dítě oslabené nemocí.
- Dítě provokativní, usilující navázat vztah skrze vyzývavost i za cenu porážky dle hesla: „Lepší dostat nakládačku než být jen vzduch“.
- Dítě egoistické, těžce získávající kamarády.
- Dítě trpící komplexem méněcennosti, zoufalé, vidící všechno černě.
- Dítě hodně poddajné, neschopné získat si vrstevníky v kolektivu.
- Dítě ze sociálně slabé rodiny, neschopné soupeřit s ostatními kvalitou konzumu, tato okolnost hraje zřejmě čím dál větší roli, poněvadž „nůžky“ mezi bohatými a chudými se rozevírají.
- Dítě, které není solidární s ostatními v malicherných „alotriích“, jelikož má strach nebo proto, že je čestné k pedagogům a k hlavním cílům učení.
- Tzv. „šplhavec“, dítě, které usiluje o dosažení přízně pedagogů vstřícností, okázalou slušností a otrockou snaživostí v plnění jejich instrukcí a nechápe, že tím rozčiluje spolužáky s obyčejnou povahou.
- Děti, u nichž se spojuje duševní a společenský handicap.
- Nové dítě v sehraném třídním kolektivu, eventuálně dítě, které bylo delší čas mimo skupinu. (Říčan, Janošová, 2010)

O tom, že jsi ve škole nebo středním odborném učilišti ponižován, mohou nasvědčovat tyto známky:

- Spolužáci si za tvými zády šeptají nebo se ti ustavičně nafoukaně posmívají.
- Rozšiřují se o tobě pomluvy.
- Když mluvíš, začnou ti skákat do řeči a při hodině, když něco řekneš, začnou se ti všichni vysmívat.
- Nikdo z kolektivu ti nenabídne pomoc, například když se zajímáš o domácí úkoly.
- Spolužáci se k tobě chovají jako bys byl neviditelný.
- Záměrně tě znemožňují.
- Stáváš se obětním beránkem vydírání či jiného kriminálního jednání. (ERB, 2000)

3. Prevence šikany na základních školách

Třetí kapitola pojednává o prevenci šikany, která je velmi důležitá. Nejdříve uvádí základní charakteristiku prevence, aby čtenáře zasvětila do tématu. Prevence je rozdělena na tři druhy: primární, sekundární a terciární. U každého druhu následuje seznámení. Poté jsou zvoleny podkapitoly jako Bezpečné prostředí ve škole, kde je popsáno, jak by škola a pedagogové měli správně předcházet šikaně. V druhé podkapitole s názvem Reakce společenských institucí na nevhodné chování se objevuje role školy, rodiny a vrstevníků.

3.1 Charakteristika a druhy prevence

Podle autora L. Chris (2004) se prevence může skládat ze:

- Spolupráce mezi všemi stranami je důležitější než předpoklad, že pouze jedna osoba zařídí usmíření, zlepšení chování nebo konec šikany.
- Považování rodičů a pěstounů za klíčové hráče.
- Jasnost a konzistence procedur a zásahu.
- Povzbuzování žáků, aby přejali zodpovědnost za změnu a udržení jejich chování a ovlivňování chování ostatních.
- Brzký zásah při prvních náznacích problémů, které se objeví ve vztahu.

Prevence je velmi rozsáhlý pojem, který nelze definovat jednotně, ale můžeme jej definovat z různých hledisek. Z pedagogického postoje definujeme prevenci jako souhrn kroků směřujících k předcházení negativním jevům. Mezi ně můžeme zařadit především onemocnění, poruchu nebo sociálně patologické jevy. (Průcha, Walterová a Mareš, 2013)

Výše uvedená definice zahrnuje staromódní termín – sociálně patologický jev, který se ještě pořád vyskytuje v legislativě, proto ho musíme uznávat. Tento výraz je v dnešní době zaměněn výrazem sociálně negativní nebo rizikové chování. (Martanová, 2007) Pedagogické lexikum dělí prevenci na dvě typologie. První typologie rozděluje prevenci na primární, sekundární a terciární, druhá typologie pak rozděluje prevenci na specifickou, nspecifickou a indikovanou. (Průcha, Walterová a Mareš, 2013)

Dále se v psychologickém slovníku můžeme dočíst, že prevence je zabraňování nežádoucím jevům, karambolům, zranění a nemocem. Poté klasifikujeme prevenci nejen

na primární, sekundární, terciární, ale mimo to na prevenci sociální. V sociální prevenci najdeme opatření zamezující sociálnímu selhání. (Hartl, Hartlová, 2009)

Termín prevence se mnohem více uplatňuje v lékařství, jde o včasnou ochranu a opatření uskutečněná předem. Z lékařského stanoviska můžeme prevenci definovat jako předcházení chorobě. Mimo rozčlenění prevence na primární, sekundární a terciární uvádí lékařský slovník prevenci primordiální (prvotní). Ta usiluje předem o zabránění přizpůsobení se lidí podmínkám dané lokality nebo adoptování chování, které by mohlo směřovat k vyššímu riziku choroby. (Vokurka, Hugo, 2009)

Koncept prevence zahrnuje veškeré kroky usilující o předcházení a snižování fenoménů souvisejících s nebezpečným jednáním a jeho dopady. Prevencí může být kterýkoliv příklad edukační, medicínální, výcvikový, společenský nebo jiné zásahy cílené k zabraňování přítomnosti rizikového jednání či předcházení dalšího postupu. Dále zmenšovat stávající normy nebezpečného jednání, popřípadě umět se potýkat s jeho dopady. (Čech, 2012)

Primární prevence

Primární prevence je směřována hlavně na obranu člověka i jeho okolí. Jeden z největších účelů prevence je ovlivnění situace ještě před počátkem potenciálního problému. Zmíněnou prevenci můžeme také pojmenovat jako všestrannou prevenci, která je zaměřena na každého účastníka rovnou formou a úrovní. Tuto prevenci rozdělujeme na dvě etapy:

- První etapa – jedná se o etapu, kdy jsou všichni zavázáni, řídit se pevně danými normami jednání, například školním řádem ve škole. Právě tato prevence přispívá k seznámení jedinců s nastavenými pravidly a očekávaným způsobem jejich jednání.
- Druhá etapa – chápeme, že jde o nacvičované chování simulující setkání nebo střet s rizikovou situací, které mohou být žáci v průběhu studia ve škole vystaveni. Radíme sem zvláště určité programy prevence problémového jednání. Ty se nachází v našem školním klimatu a jsou budovány na základech osobních nezbytností, požadavků školy a v neposlední řadě podle školního edukačního programu. Zmíněné programy vyplývají i z Rámcového edukačního programu a instrukcí MŠMT. (Vojtová. 2013)

Primární prevence je dále oblastí, kde by měl náležitě nachystaný pedagog způsobit ovlivňovat své žáky. Pedagog by měl žáky nasměrovat ke kladnému uvažování za účelem podpory somatického, duševního a společenského zdraví. (Bindasová, In Kraus, 2010) Klíčové je, že primární prevence patří do interdisciplinárního charakteru, pojímá názory i jiných oborů například psychologie, sociologie a medicíny. Konkrétní postoje a programy jsou poté rozšiřovány v oborových liniích zpravidla ve školské, medicíně, společenské a linii ministerstva vnitra. Zatím není žádná hranice mezi tím, co můžeme považovat za školské prevence, medicíně prevence či prevence zločinnosti. Zmíněné tři oblasti se vzájemně obohacují a prolínají. (Miovský, 2010)

MŠMT uplatňuje podstatnou funkci školní primární prevence nebezpečných projevů jednání u dětí a dospívajících v České republice. Zvýšená pozornost je věnována dospívajícím především ve fázi školního vzdělávání, protože je značnou složkou při utváření individuality jedince a také všechno, co se v této etapě pokazí, jde velmi komplikovaně v dospělosti napravit. MŠMT má v prevenci nebezpečného jednání tyto úlohy. Určuje základní plány v jednotlivých oblastech, poskytuje vzájemnou podporu mezi institucemi podílejícími se na vytyčených cílech. Stejně tak tvoří hmotné, finanční a personální požadavky pro splnění prevence ve školství a garantuje metodickou podporu v primární prevenci. Pro účinnou primární prevenci je velmi důležitá součinnost s jinými subjekty, tedy školou, školním psychologem, výchovným poradcem, metodikem prevence, zákonnými zástupci, případně orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a Policií ČR. (Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období, 2013, online)

Nespecifická primární prevence

Ve sféře nespecifické primární prevence jsou podpořeny způsoby chování, které jsou všeobecně požadovány bez důrazu na určité riziko. Jde o didaktické stanovisko, které samozřejmě vytváří povahu jedince, jeho záliby, názory, hodnotovou orientaci a morální vědomost. Do nespecifické primární prevence řadíme činnosti specializované na smysluplné trávení volného času, posilování dobrého zdravotního stavu a způsobu života. Je přikládán důraz na vytváření chráněného prostředí, jehož úkolem je zaměřovat se na fyzický stav a současně redukovat nebezpečí rizikových případů a úkazů. Se zmíněnou prevencí se můžeme především potkat v rodinném prostředí, které

shledáváme za bezprostřední místo k její naplnění. Kromě toho za takové prostředí pokládáme školu, na kterou plynule navazuje prevence specifická. (Mioviský a kol., 2012)

V uplynulých letech došlo v České republice k závažnému přeceňování primární prevence a souběžně znevažování nespecifické prevence. Primární prevence má i tak důležité postavení, hlavně s ohledem na její rozsáhlý přístup. Veškeré její postupy poskytují růst vyrovnané osobnosti, příležitost rozvíjení talentů, koníčků a fyzických aktivit. Tyto činnosti jsou směřovány na omezení rozvoje nebezpečných projevů chování, zařazujeme mezi ně zájmové a sportovní aktivity nebo kroužky nasměřované na vylepšení životního stylu. Všechny tyto kroužky by mohly být podporovány a rozšiřovány i za okolností, že by nenastal problém drogové závislosti, s nímž se prevence úzce spojuje. (Prevence rizikového chování, 2014, online)

Sekundární prevence

Tento druh prevence nastupuje v okamžiku, kdy se problém objeví, podobně jako třeba po objevení nemoci, ale ne dříve, než daná nemoc přivodí konkrétní újmu. Jde o soubor činností a opatření stanovených jednotlivcům případně menším kolektivům rizikových dětí. Tato opatření mohou být časově a peněžně nákladnější. Sekundární prevence se nevěnuje odvracení vzniku problému a defektů vzniklých působením rizikových činitelů na člověka. Dochází k diagnóze problémového jednání jedince a stejně tak k cílenému zvyšování kvalifikace pedagoga, který jedince s rizikovým jednáním přirozeným výchovně-školícím prostředím vede. Tento druh prevence je vykonáván skrze odborné poradenství a spolupůsobení ostatních expertů. (Vojtová, 2013)

Terciární prevence

Jedná se o prevenci, která je podobná prevenci sekundární. Je vyhrazena pro osoby, které projevují navenek nebezpečné projevy rizikového jednání a není pravděpodobné je zvládnout základními preventivními kroky. Můžeme mluvit o reedukaci = posílení kladných kvalit člověka nebo také o resocializaci = opětovné integraci člověka do běžného společenského života bez patologických jevů. Cílem je návrat k dalším důležitým hodnotám. (Čech, 2012)

Terciární prevence spočívá v přímé izolaci agresora od oběti šikany. Tento postup je zásadní funkcí této úrovně prevence, jelikož změnou prostředí na půdě škole se může daná věc vyřešit. Okolí začne být otevřenější obtížím a dokáže se k nim postavit čelem.

Prostředí by mělo být bezpečné a věrohodné. Měly by být nastaveny jasné normy, v případě porušení norem pak následovat určité sankce. Princip této úrovně prevence spočívá v zamezení jakéhokoliv kontaktu mezi agresorem a obětí. (Štěpánek, 2011)

3.2 Bezpečné prostředí ve škole: jak předcházet šikaně

Škola by měla nést odpovědnost za budování a uchování bezpečného prostoru, ochraňovat školáky, pomáhat jejich dalšímu duševnímu rozvoji, zabránit vzniku dalších podob rizikového jednání na škole, tudíž i šikany. Škola ctí identitu a osobitost všech svých členů, nepřijímá agresi a zneužití nadvlády v kterékoli formě a nesmí připustit nebezpečí šikany. Podstatné je, aby škola tyto hodnoty prezentovala a nasměrovala do nitra školy i vně, jasně je obhajovala a dbala na jejich dodržování. Například rychlým a otevřeným řešením, když se objeví šikana. (Němcová, 2021, online)

Je klíčové, aby se na budování zabezpečeného prostředí a zamezování šikany podílela celá škola. Zásadní roli a odpovědnost za tuto oblast má ředitel školy. Jeho poslání a iniciativní postoj k záležitosti předcházení a vyřešení šikany jsou nezastupitelné. Pro prevenci a vyřešení šikany určí škola přesnou zodpovědnost ředitele, jeho zástupců, třídních učitelů, vychovatelů a dalších zaměstnanců školy ke školákům, rodičům a poradenskému zařízení odpovídající jejich roli i okolnostem (součástí preventivního a tísňového plánu). Vedení školy akredituje přinejmenším jednoho člověka z řad pedagogických zaměstnanců zabývajících se otázkami opatření k řešení šikany. Tato osoba se bude dále v tematice opakovaně školit, například školní metodik prevence, výchovný konzultant. Zmíněná oprávněná osoba musí mít způsobilost zvláště ke zkoumání a řešení zrodu šikany, posouzení postupu školy směrem k vyššímu stadiu šikany. (Němcová, 2021, online)

Vzdělávací instituce stanoví určité a pochopitelné normy v chování ve svém školním systému, které budou speciálně aplikovány též k projevům šikany. Bude jasně specifikované, které jednání je pokládáno za dehonestující a nebezpečné a jak by mělo být postihováno. Součástí školního systému by měly být normy pro užívání informačních a sdělovacích prostředků, internetu a mobilních zařízení (v průběhu výuky, o pauzách, v areálu školy). Dále škola stanoví postihy za nedodržování norem u žáků. Podstatné je, aby jedinci dokázali rozeznávat závažnost porušení normy. Učitelé a ostatní zaměstnanci školy dobře ovládají své kompetence a uplatňují normy chování a následky za porušení stejně a konzistentně pro všechny školáky. Uvnitř třídy mají dané striktní třídní normy,

kteřá nezaměňují ani nezdvounásobují školní systém. Perfektní je, pokud samotní školáci na vytváření třídních norem spolupracují s pedagogem (v optimálním případě s třídním učitelem). (Němcová, 2021, online)

Škola se snaží včas odhalit šikanu, za tímto účelem má připravený fungující systém oboustranné komunikace mezi kantory o náznacích, přítomnosti porušování norem nebo dalších rizikových činitelích. Učitel by měl být vždy obeznámen s tím, jaká nálada panuje ve třídě. Zároveň má škola připraven opakovaný monitoring výstražných signálů vyskytnutí šikany, zavádí k němu vhodné prostředky. Škola zaručuje informovanost každému svému zaměstnanci o tom, co může být a nemusí být šikana, jak umět reagovat v případě, kdy je žák nebo učitel zastrašován útočníky a na koho ze zodpovědných zaměstnanců školy se obrátit. Školáci, učitelé i rodiče jsou jasným způsobem informováni, na jakého člověka se obrátit nebo podat stížnost, pokud jsou nespokojeni s postupem učitele či školy. (Němcová, 2021, online)

Škola nepřetržitě uskutečňuje charakteristickou primární prevenci rizikového jednání včetně šikany, kterou má vysvětlenou v Preventivním plánu školy, někdy bývá nazýván jako nejnížší preventivní plán. Obsahem daného plánu školy je školní plán postupu proti šikaně. Škola má bezpečnostní plán, ve kterém jsou objasněny přesné preventivní postupy, které využívá k minimalizaci šikany. Hlavním cílem je riziku efektivně a přesně předejít. Zároveň má škola vylíčeny metody řešení krizových situací pro případ, že k šikaně došlo (krizový projekt). (Němcová, 2021, online)

Škola garantuje podporu a růst učitelů ve formě školení, stejně tak zajišťuje i působení uvádějících učitelů pro nově nastupující kantory. Projekt dalšího vzdělávání učitelů obsahuje školení učitelů i ve specifických oblastech. V případě zaměstnance oprávněného k vyšetřování šikany především v prevenci šikanování, v komunikaci, potýkání se s neshodami, vzájemné působení mezi učitelem a žákem, ve stanovení atmosféry ve třídě, v působení názorů žáků v akceptování odlišnosti, v napomáhání osobnostně-sociálního vývoje žáků, ve vytváření norem třídy a vyhodnocení jejich plnění, v hodnocení atmosféry třídy jako možnost k projektování služeb školy. Týká se většinou školního metodika prevence a třídních učitelů. Dále zaručuje školení ředitelů v okruhu právních znalostí. Škola zavádí regulérní třídnické hodiny, které mají žákům umožnit bezpečné místo k reflexi vlastní empirie ve škole, kde jsou schopni hovořit o svém potěšení ve škole, dojmu bezpečnosti, kladných vztazích ve škole i třídě a naučit se účinně hledat východiska z rozporů. (Němcová, 2021, online)

Škola disponuje zmapovaným systémem pomoci pro školáky i učitele ve svém okolí a spolupracuje například s pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálním pedagogickým centrem, střediskem výchovné péče a neziskovými institucemi, organizací sociálně právní ochrany dětí, tísnovým střediskem, zdravotnickými institucemi, Policií ČR a dalšími specialisty. Je důležité, aby škola zpřístupnila tyto kontakty pro školáky, rodiče a učitele, aby je měli na očích a mohli najít pomoc sami. (Němcová, 2021, online)

3.3 Reakce společenských institucí na nevhodné chování

Základními socializačními faktory působícími na vztah dítěte k agresi, se kterými se dítě v této fázi střetává, jsou škola, rodina a média. Zmíněné faktory působí na vývoj úrovně znalostí, dále i na obecné vzdělávání dítěte, na růst sebehodnocení, jenž představuje důležitou část socializačního vývoje. Rizikem těchto faktorů je, že působí na každého jedince jinak podle jeho osobnostního nastavení. A důsledkem toho všeho jsou všelijaké anomálie nebo odchylky. (Helus, 1997)

Na děti má velký vliv společenské prostředí a rodina. Díky vnímavosti a podřízenosti dochází v mládí k rozvoji hlavních povahových rysů, předpokladů a sklonů, které je pak provází celým životem. (Helus, 1997)

Rodina

Rodina je základní a nenahraditelná socializační jednotka, ve které dochází k uspokojování potřeb dítěte. Má vliv na rozvoj schopností, charakterových kvalit a hodnot. Dále rodina vymezuje rozvoj individuality jedince podle těchto hledisek: sociometrického postavení, edukačního způsobu a skladby rodiny. Prostá autorita a starost jsou dva dominantní prvky v rodině. Jestliže není dostatečně uspokojivá, může se to odrazit ve fyzické i sociální rovině jedince. Rodina je nejdůležitějším faktorem v okruhu mezilidských poměrů, dává jedinci od počátků většinu impulsů pro získávání znalostí a vytváření návyků. Dítě ve svých osmi letech pokládá svou rodinu za ideální, ale poté ve vyšším věku, v deseti letech začne porovnávat svůj domov s domovy svých přátel. Emocionální vztah rodičů k jedinci je hlavním předpokladem, který stanovuje úspěch rodinné výchovy. Podle Koukolíka a Drtilové můžeme vnímat oslabené rodičovství jako jeden z podstatných důvodů fyzických, psychologických, psychiatrických a společenských chorob, defektů dětí a pubertální mládeže. Je základem rozdílného

chování oproti společenským normám dětí, závislostí a páchaní deliktů. Za podstatu rodičovství lze považovat tyto hlavní složky:

- zabezpečení a podporování zdravého fyzického a psychického rozvoje;
  - dohled a stanovení hranic, které zaručují ochranu dětí a jejich prostředí přiměřeně k činnosti dětí;
  - vytvoření zázemí pro růst nadání a zajištění potenciálu pro jeho prospěch.
- (Koukolík, Drtilová, 2006)

V publikaci od Matouška a Kroftové (1998) je popisován jako jeden ze závažných činitelů nesoudržný výchovný způsob, kdy rodiče jedince za tentýž prohřešek jednou ztrestají a podruhé ne. Páchání deliktů dětí se obvykle vyskytuje v rodinách, kde je přísně striktní řád a útočné jednání rodiče k dítěti. Obvyklá je také přítomnost fyzického potrestání. V této rodinné atmosféře dochází k nevědomému rodičovskému pobízení k páchaní deliktů. Dále Říčan s Janošovou (2010) v publikaci Jak na šikanu došli k naprosto stejnému úsudku v záležitostech šikany. Zkoumali atmosféru rodin, ve kterých útočníci vyrůstají. Dravčí výchovou můžeme nazvat způsob výchovy jedince, kde agresivní chování je považováno za nástroj k přiblížení cílů při jednání s jiným jedincem.

Jakožto jeden z hlavních důvodů rozšířené přítomnosti agrese u dětí ve spojitosti s rodinou udávají Matoušek s Kroftovou (1998) nečitelnost v jednání. Nastavením jasných norem dá rodič svému dítěti jistotu, že v potížích se dá hledat východisko a eventuálně v přečinu je důležité přijmout důsledky. Nečitelnost v jednání souvisí s rozporností norem, kdy ocenění nebo postihy závisí především na rozpoložení rodičů. V okamžiku, kdy jedinec má dojem pochybnosti, se objeví napětí a začne vyvolávat agresi. Dopady tohoto jednání jsou ostatní patologické náznaky jako lhaní, záškoláctví atd. Tento fenomén vzniká velice často ve dvoukariérových manželstvích, protože oba rodiče bývají velmi zaneprázdněni a na dítě jim zbyde čas výhradně na uspokojení primárních potřeb. Jestliže má jedinec důkladně vymezené a čitelné normy v rodině, je schopný se lépe vypořádat s normami ve škole, které bývají užší a stanovené školním systémem.

Škola a vrstevnický kolektiv

Školní třída poskytuje prostředí k utváření vztahu jedince k surovému jednání. Soustava poznatků o kolektivní socializaci přináší zkušenosti dětí s vrstevnickým kolektivem jako činitel, který je spoluzodpovědný za vyvíjení individuality a její socializaci. Tato teorie

objasňuje jednání v kolektivu podle těchto sklonů: týmové přidružení (základ hierarchie uvnitř kolektivu), obavy, averze k ostatním, rivalita o postavení uvnitř týmu (dobré postavení se rovná dobrý přístup k informacím), utváření intimních vztahů. Za běžných předpokladů může vrstevnický kolektiv a kamarádství vymezovat vývojové dovednosti, zvláště kamarádství kladně působí na sebehodnocení. (Výrost, Slaměník, 2008)

Kolektiv je takovým prostředím, kde má jedinec příležitost osvojit se společenské reakce, jako jsou, pomoc fyzicky slabším, součinnost nebo také soutěživost a bojovnost. V předškolní fázi jsou někteří jedinci více schopni prosadit se a ostatní se poddávají. Tyto rozpory bývají ve školním období neustále srozumitelnější a mohou směřovat k agresivnímu jednání či podřízenosti. Děti, které se podřizují, se poddávají bez kritického posouzení a mohou se podvolit pokušení kamarádů při všelijakých prohřešcích. Dost často dochází k tomu, že ten, kdo toto jednání iniciuje, stihne uniknout a potrestán je ten obelstěný. Nicméně pozorný pedagog je schopný tyto sociální reakce rozpoznat. Jestliže dokáže chápat souvislosti, je způsobilý těmto dětem dát emocionální pomoc a tím zvyšovat jejich asertivitu. Společenské reakce v kolektivu mezi vrstevníky směřují k rozvíjení dovedností společenského pochopení, zároveň se zvyšuje i dovednost sebekontroly.

Role médií

Mezi hlavní mediální nástroje komunikace, které mohou mít dopad na vztah člověka k agresi, dnes můžeme zahrnout internet, televizi, reklamu, počítačové hry, publikace i různé druhy hudby. (Šlechtová, 2014). Ve své publikaci Urban (2011) značí masovou vyspělou a mediální produkci jako narkotikum, které upravuje, lže, ohraničuje, podrobuje a degraduje. Média dokáží pomocí vnějšího náporu a spojení agrese s myšlenkou přivést člověka k nezdravému přizpůsobování, které rozvrací jeho osobní autonomii. Dále Hofbauer (2010) definuje komunikační prostředky jako úkaz, který může vyvolat nenávisť k druhým lidem, ta může být inspirována, národnostně či nábožensky, zkreslováním informací a skutečností nebo utvářením negativní imaginární skutečnosti. Tato fakta kladou značné požadavky na hodnotovou orientaci a mravní vybavenost člověka. Například Koukolík a Drtilová (2006) značí mediální agresi za pravdu, která má důležitý vliv na budování vztahů dospívajících dětí k agresi. Hlavním motivem používání agrese v médiích je, že upoutávají zvýšený zájem a tím se přímo agrese prodává. Tato negativně využívaná humánní bezprostřednost je pouze nástrojem k hmotnému

výdělku. Působení televizní agrese se liší z pohledu věkových tříd. Toto působení můžeme eventuálně omezit, zesílit či zeslabit jinými vlivy jako jsou poměry mezi rodiči a jedincem, agresivita v rodině a hmotné předpoklady. Nebezpečí násilného jednání znázorněného v médiích spočívá v možnosti, že ho děti a mládež budou chtít napodobit.

Rozhodující dobou ve vztahu agrese v televizi k agresivitě dítěte se pohybuje v rozmezí 6-11 let školního věku. Děti v tomto věku mají identifikační dovednosti a svou pozornost zlepšují v takové úrovni, že jsou schopny pozorovat linku příběhu, utvářet závěry, rozpoznat podněty a dopady jednání mediálních osobností. Zároveň se snižuje jejich úsilí o opravdové pochopení zápletky v televizi, příběhy většinou sledují letmo, bez naprostého uvažování o obsahu. Zvláště agresivnost u mladíků po shlédnutí pořadu s bojovnými prvky razantně narůstá, většinou se ztotožní s osobou, která jedná agresivně. Zde můžeme popsat trojí působení televizní agrese na děti:

- děti si osvojí agresivní jednání a agrese se stává eventuální metodou potýkání se s problémy;
  - zhoršení chápavosti proti reálnému násilí;
  - vytváří se obava a znepokojení, že jedinec bude sám obětí násilných činů.
- (Koukolík, Drtilová, 2006)

Matoušek a Kroftová (1998) se zaměřují na negativní dopady televizní agrese, charakterizují tzv. stírání žánrových rozhraní mezi zpravodajstvím, pobavením a skutečností předávanou TV. Toto médium používá nahrávky, například napadení banky a jiné násilné záznamy, které jsou často přehrávány pomalým tempem. Nepříznivý vliv může mít vymyšlené násilí nebo opravdové násilí ostře realisticky líčené. Právě proto existuje nepřesná hranice, co bylo skutečné a co tvůrci přehnali pro zvýšení efektu. Dospívající jedinec je schopen zaujmout kritický pohled na demonstrované násilí, avšak tuto kritičnost jsme schopni správným typem vyjádření agresivních výstupů zeslabit. Dále Matoušek a Kroftová se shodují s názory Koukolíka a Drtilové (2006) v záležitostech většího působení televize a jiných činitelů, mezi které řadí genetické rysy, rodičovskou lhostejnost a zařazení ke skupinám, které si předávají deviantní odchylky. Nakonec autoři shledávají, že daleko podstatnější, nežli působení médií na děti a dospívající, je působení lidí, se kterými děti sdílí svůj čas.

4. Diagnostika

Počátečním krokem k vyřešení šikany na půdě školy je přiznání si faktu, že existuje. Jestli si přiznáme, že se tu šikana vyskytuje, nastává „detektivní práce“. Tato práce spočívá v úsilí odkrýt šikanu a její náznaky, stejně tak identifikovat oběti týrání a agresory. Existuje spousta nástrojů k odhalení a diagnostikování šikany. Pokud se objeví ve třídě známka šikany či jiného negativního chování, je zapotřebí si s dětmi o tom pohovořit. V závislosti na míře a stádiu šikany je nutno rozhodnout, jestli v kolektivu nebo jednotlivě. Právě zde je důležitá práce učitele. Učitel aplikuje rozdílné postupy, aby zaznamenal jasné údaje o svých žácích a zjistil, co se děje ve třídě. Učitel také nepřetržitě sleduje své žáky při hodině nebo o přestávce a tím si všímá projevů, které ho zajímají. Jedná se o metodu pozorování, kterou učitel využívá ve třídě každý den. Když má učitel celou dobu oči otevřené, snáz může rozpoznat prvotní známky šikanování a včas zakročit. Je zcela zásadní, aby pedagog obrátil své sledování na specifické projevy. Dále metoda dotazníková, v dotazníku pedagog jasně formuluje otázky zaměřující se na jeho cíl. (Bubeníková, 2008)

Ve způsobu pokládání rozeznáváme položky otevřené a uzavřené. Otevřené položky nabízí jedinci příležitost, aby si sám mohl vymezit rozsah a náplň odpovědi. Pedagog může lépe pochopit problematiku tohoto jevu. Položky uzavřené poskytují jedinci variantu mezi dvěma a více možnostmi například ne, ano, nevím. (Bubeníková, 2008)

Další metoda rozhovoru, která má důležitou funkci při šetření šikany a je podstatná i ve stádiu prevence. Zde dochází k vzájemnému působení mezi pedagogem a žákem. Rozhovor poskytuje vysvětlení individuálních reakcí. Je možné rozpoznat i neverbální projevy, a podle toho upravit styl dialogu. Individuální dialog je spíše pro šetření vypuknuté šikany – dialog s obětí šikany a zvláště s tyranem. Rozhovor skupinový můžeme užít při preventivních aktivitách. Nejdůležitější je při dialogu naslouchání. (Bubeníková, 2008)

Bendl (2003) ve své knize prohlašuje, že pedagog v postavení „vrby“ je diagnostickým a terapeutickým nástrojem souběžně. Bendl poukazuje na závažnost důvěry dítěte k dospělému. Podstatné je, aby se jedinec měl komu vyzpovídat se svými starostmi, právě proto by pedagogové a ostatní zaměstnanci školy měli pozorně naslouchat žákům a být jim nablízku při řešení individuálních záležitostí. Z některých šetření je zjevné, že se žáci pedagogům vyzpovídávají málokdy, jelikož nevěří, že jim

poskytnou radu a podají pomocnou ruku. Při pečlivém naslouchání toho, co nám jedinec sdělí a svěří se nám, si mnohdy vytvoříme kvalitnější obraz o jeho životní situaci.

Nejznámější metoda, která zkoumá vztahy v kolektivu je sociometrie. Zakladatelem sociometrie byl lékař a sociální vědec J. L. Monero. Záměrem této metody je stanovování sociopreferenčních vztahů, což znamená, jaký vztah jedinec v kolektivu preferuje před dalším. Hlavním metodickým nástrojem sociometrie je sociometrický test. Test je vytvářen otázkami určenými každému jedinci kolektivu (např. s kým bys nerad seděl v lavici, koho bys rád pozval na oslavu narozenin apod.). Při sociometrickém testu bychom měli zachovávat určité normy. Volba by se měla konat písemnou formou, měla by být skutečná, důvěrná (tato zásada předem zabraňuje potenciálnímu vzniku sporů, které by mohly nastat při zpřístupnění výsledků) a měla by se odehrávat ve školní třídě. Vyhodnocení výsledků testu se provádí pomocí sociometrické tabulky, ze které můžeme zaznamenat množství voleb nebo odepření (v prvním sloupci ve svislé úrovni se udávají jména dotazovaných, kteří hlasují a v úrovni vodorovné se zapisují znaky těch, o kterých je hlasováno). Odhalené informace se dají zobrazit graficky ve stylu sociogramu (mládeci se vyobrazují znakem trojúhelníku, dívkám náleží kolečko, šipky mezi nimi určují volby či odepření). Pokud chceme objevit změny, je nutné dělat sociometrické šetření v časově kratším rozsahu. Z těchto pravidelných šetření můžeme rozpoznat, jestli třída postoupila k vyšší úrovni sjednocení, či zda se rozložila. Dle vyhodnocení může pedagog dále postupovat v působení na svou třídu. Je spousta verzí k realizaci sociometrického testu. (Bubeníková, 2008)

Kolář (2005) udává z vlastní praxe potvrzené postupy, jedná se o sociometricko-ratingový test poměrů ve třídě (SO-RA-D) a dotazník charakteristických společenských rolí ve škole. Hrabalova záslužnost standardizovaného sociometrického testu (SO-RA-D) pro pedagogicko-psychologické poradenství je obrovská. Jeho mimořádnost spočívá v tom, že od začátku byl mimo to vytvořen pro nezbytnost výchovných konzultantů a jiných specialistů. Tato metoda slouží k prozkoumání osobních poměrů ve třídě, zvláště diagnostikování vlivu a sympatie. Dochází k tomu, že každý jedinec zhodnotí své spolužáky ze dvou pohledů, jaký na něho mají vliv a zda jsou u něj oblíbení. Proveďte to pomocí pětibodové stupnice (hodnocení 1 značí nejvyšší stupeň vlivu a sympatie, oproti tomu hodnocení 5 nejnižší), kterou jedinec doplní stručným objasněním. Pozitivum pro diagnostiku šikanování je skutečnost, že se jedná o nepřímou metodu. Možní útočníci z ní neidentifikují, o co nám při zkoumání jde. Nemusí z toho být jasné, že se zajímáme o šikanu.

Kdo chce šikanu najít a diagnostikovat, kdo má zájem vyléčit třídu postiženou šikanováním, musí zpočátku nakouknout do jejího tajného života. Podle Koláře (2005) pro vyléčení kompletní třídy musíme být obeznámeni s vnějším vzorem a skupinovou dynamikou šikanování. Z toho vyplývá, že je nezbytné zaměřit se na systém intenzity a poměrů. Do chorobné skupiny se lze dostat dvojím postupem, a to prostřednictvím diagnostiky dynamické i testové.

4.1 Dynamická diagnostika

Tento druh diagnostiky probíhá pomocí vyprávění, sledování a působení na kolektiv při herních aktivitách a vzorových situacích. V dynamické diagnostice se žádné testy neaplikují. Dále nám dynamická diagnostika usnadňuje identifikování vadných vazeb v kolektivu a jiných latentních vlastností například názorů a hodnot. Probíhá v běžném chodu školy. Další skupinové postupy přispívají k rozpoznávání šikany nebo k prozkoumání podstatných možností pro léčení šikany:

- motorické sociogramy a sociometrie (např. kytka, vláčky, klubíčko) – k přehledu ve skupinové dynamice se uplatňuje pohyb, tempo, posturologie, postoje apod.;
- práce s vnitřním prostředím (bezpečný kruh – usměrňování rozestupu z hlediska pocitu jistoty);
- arteterapie (kreativní terapie) orientovaná na vztahy ve třídě (interakční malování) i muzikoterapie;
- kinetické „testy“ charakteru, společenské sondy ve třídě (měříme kvality, problémy...) řadíme sem postupy jako je mapa charakteru, distance od rozřešení problému tyranizování;
- vyřešení mravních a zátěžových situací (postupy, které se orientují na záležitosti tyranizování, které vypíchnou vzájemně se popírající důvody, aktivity s mravním rozvojem);
- „běžné“ sledování prvotního vytvoření kolektivu ve třídě se zaměřením na neslovní projevy jedinců – zaznamenáváme kdo vedle koho sedí, kdo se na koho dívá, když mluví. (Kolář, 2005)

Jednoznačným pozitivem seznamování třídy pomocí skupinové diagnostiky je její přijetí dětmi. Dětem se líbí, protože ji vnímají jako nenucenou a veselou aktivitu, oproti testové metodě připomínající zkoušky. Každá technika má řadu forem využití, které se dají v určité situaci použít. Dále u každé z nich uplatňujeme i jiné techniky, například

vyvolání spojení s námi, představení, upevnění celistvosti, sebepoznání a oboustranné poznání. Limitem zmíněných technik je ale kladení velkých speciálních požadavků na osobu, která je používá. (Bubeníková, 2008)

4.2 Testová dynamika

Testová diagnostika se využívá k přehledu situace ve třídě pomocí sociometrie. Kolář (2005) má za přínosné i jiné způsoby skupinové diagnostiky, třeba formulář společenského prostředí třídy ve škole. Ojedinele používáme hodnotový formulář a dotazník mravního uvažování a postupy k vypátrání postojů tyranizování. Autor pokládá za nejvhodnější možnost pro léčení skupiny dvě metody, sociometricko-ratingový test poměrů ve třídě a formulář osobitých společenských postavení ve škole. Zaslouhou poznatků, které rezultují z těchto testů, můžeme přibližně odhadnout, kdo tyranizuje, jakou funkci a roli mají školáci nebo skupiny při šikanování, jestli jsou v kolektivu kladné a odolné povahy, které mohou být prospěšné k napravení vztahů nebo jaká pravidla ve třídě převládají a jaký je vztah dětí k šikaně.

5. Průzkum výskytu šikany u žáků základních škol

Cílem bakalářské práce je analyzovat problematiku šikany, její diagnostiku a prevenci na vybraných základních školách.

5.1 Projekt šetření

Jako cíl jsem si určila, zjistit pomocí dotazníkového šetření případy šikany mezi žáky druhého stupně na základních školách v Opatovicích nad Labem, Hradci Králové a Týništi nad Orlicí.

Výsledky daného výzkumu by měly pomoci ke komplexnější představě o problematice šikany mezi dětmi základních škol. Dále by výsledky měly též být nápomocny zaměstnancům školy, hlavně školním metodikům prevence, kam by měla směřovat primární prevence. Tedy vytvoření menších preventivních programů ve školách.

Stanovení výzkumného problému a cíle

Podle průzkumu společnosti Scio z roku 2019 a diplomové práce (Jastrábková, 2019) je zřejmé, že v poslední době se s ubližováním a šikanou ve škole setkává drtivá většina žáků. Způsoby i projevy šikany jsou stále nebezpečnější a sofistikovanější. Chtěla bych proto zjistit, jaká je dnešní situace v problematice šikany na vybraných základních školách v mém okolí.

Proto je hlavním cílem výzkumného šetření zmapování rozsahu šikany u žáků druhého stupně ve vybraných základních školách a zjištění stupně informovanosti žáků o tomto problému.

Hypotézy stanovené pro účel výzkumného šetření

Hypotéza č. 1 = Předpokládám, že méně než 50 % respondentů bylo za období školní docházky šikanováno.

- H1 vychází z průzkumu společnosti Scio ohledně výskytu šikany u žáků druhého stupně základních škol. Na základě H1 jsem formulovala otázku v dotazníku číslo 3 a 6. K otázce číslo 3 se vztahují nad rámec otázky 4 a 5.

Hypotéza č. 2 = Předpokládám že méně než 45 % respondentů uvede, že je šikanováno téměř každý den, především formou ponižování a nadávek.

- H2 vychází z průzkumu společnosti Scio ohledně výskytu šikany u žáků druhého stupně základních škol. Na základě H2 jsem formulovala otázku v dotazníku číslo 7 a 8.

Hypotéza č. 3 = Předpokládám, že méně než 50 % respondentů vědí, na koho se ve škole mají obrátit a co mají dělat, když jsou šikanováni.

- H3 vychází z průzkumu společnosti Scio ohledně výskytu šikany u žáků druhého stupně základních škol. Na základě H3 jsem formulovala otázku v dotazníku číslo 11 a 13.

Hypotéza č. 4 = Předpokládám, že méně než 60 % dotazovaných respondentů jsou dívky.

- H4 vychází z diplomové práce (Jastrábková, 2019) ohledně výskytu šikany a agrese na druhém stupni základních škol. Na základě H4 jsem formulovala otázku v dotazníku číslo 1.

Hypotéza č. 5 = Předpokládám, že méně než 50 % respondentů je šikanováno minimálně dvěma agresory a že agresori jsou spíše chlapci.

- H5 vychází z diplomové práce (Jastrábková, 2019) ohledně výskytu šikany a agrese na druhém stupni základních škol. Na základě H5 jsem formulovala otázku v dotazníku číslo 9 a 10.

Hypotéza č. 6 = Předpokládám, že méně než 97 % respondentů má ve třídě dobrého kamaráda/kamarádku.

- H6 vychází z diplomové práce (Jastrábková, 2019) ohledně výskytu šikany a agrese na druhém stupni základních škol. Na základě H6 jsem formulovala otázku v dotazníku číslo 2.

Hypotéza č. 7 = Předpokládám, že méně než 80 % respondentů se někomu svěřilo o to, že byli šikanováni.

- H7 vychází z diplomové práce (Jastrábková, 2019) ohledně výskytu šikany a agrese na druhém stupni základních škol. Na základě H7 jsem formulovala otázku v dotazníku číslo 12.

Použitá metoda

V této bakalářské práci bylo zvoleno kvantitativní výzkumné šetření. Charakteristika tohoto šetření je cílená systematická činnost, při které se empirické metody zkoumají,

prověřují, potvrzují a testují se dané hypotézy o spojitostech mezi pedagogickými jevy. Celková část kvantitativně orientovaného pedagogického výzkumu se skládá ze čtyř podstatných fází, vymezení problému, vytvoření hypotéz, testování hypotéz a odvození závěrů včetně jejich předložení. (Chráska, 2016) Tyto čtyři zmíněné fáze jsou celistvou součástí i mého výzkumného šetření.

Byly zvoleny standardizované dotazníky od Koláře (2001), které se souhlasem ředitele dané školy byly rozdány třídním pedagogům na 2. stupni základních škol v Opatovicích nad Labem, Milady Horákové v Hradci Králové a Týništi nad Orlicí. Třídní učitelé byli s dotazníkem detailně seznámeni a informováni o tom, jak by si žáci měli při vyplnění dotazníku počínat. Anonymní dotazníky učitelé rozdali svým žákům při třídnických hodinách.

Výzkum se uskutečnil v prosinci 2021. Podíleli se na něm žáci 2. stupně, konkrétně 8. ročníku, kteří byli v den vyplňování přítomni ve škole. Jednalo se celkem o 100 žáků. Všechny dotazníky byly vyplněny anonymně. Dotazník se skládal ze 13 uzavřených otázek, které byly zaměřeny na šikanování ve škole, kdo s tím má jakou zkušenost a zda jim ve škole někdo z pedagogů řekl, co mají v tomto případě dělat. Otázky byly podány co nejsrozumitelněji, aby jim žáci porozuměli. Otázky byly krátké, aby to žáci měli za pár minut vyplněné a nesebralo jim to nadšení. Žákům postačilo na vyplnění dotazníků zhruba 15 minut. Tím, že byl dotazník pro žáky anonymní, tak by jeho vyplnění mělo zajistit co nejpravdivější odpovědi.

5.2 Analýza výsledků, jejich vyhodnocení a verifikace hypotéz

Tabulka 1 Počet respondentů dle pohlaví.

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Chlapec	46	46,0
Dívka	54	54,0
Celkem	100	100,0

Hypotéza číslo 4 se potvrdila, méně než 60 % respondentů zastávají dívky. U chlapců to vyšlo ještě méně než u dívek 46 %.

Tabulka 2 *Máš ve třídě dobrého kamaráda/kamarádku?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Ano	95	95,0
Ne	5	5,0
Celkem	100	100,0

Výzkumné šetření potvrdilo, podle hypotézy čísla 6, že méně než 97 % respondentů má ve třídě dobrého kamaráda/ kamarádku. Podle výsledků odpovědělo 95 % dětí kladně a zbytek 5 % záporně. Takřka všichni žáci mají ve třídě kamaráda či kamarádku. U dospívajících dětí jsou vztahy mezi podobně starými dětmi hodně podstatné. Právě v tomto věku se chtějí vyprostit z moci svých rodičů a své problémy, věci, obtíže i potěšení obvykle sdílí zrovna se svými vrstevníky.

Tabulka 3 *Byl/a jsi někdy svědkem toho, že je šikanován tvůj spolužák jinými spolužáky ze třídy nebo ze školy?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Ano	41	41,0
Ne	59	59,0
Celkem	100	100,0

Toto výzkumné šetření se potvrdilo, podle hypotézy číslo H1. Z výsledků vyplývá, že skoro polovina žáků 41 % byla někdy svědkem šikany ve škole. Je to znepokojivé, ale myslím si, že do budoucna se procenta budou zvyšovat.

Tabulka 4 *Pokud ano, upozornil/a jsi na tuto skutečnost některého z učitelů?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Ano	24	58,5
Ne	17	41,5
Celkem	41	100,0

Pokud v předchozí otázce číslo 3 odpověděli respondenti kladně, že se stali svědky šikany, pokračovali v otázce číslo 4, zda na tuto situaci upozornili některého z učitelů.

Více než polovina žáků 58,5 % odpověděla kladně a zbylí žáci 41,5 % odpověděli negativně. Je velmi důležité hned šikanu nahlásit ve škole, aby pedagogové zahájili preventivní opatření.

Tabulka 5 Pomohlo to?

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Nevím	8	33,4
Ano	14	58,3
Ne	2	8,3
Celkem	24	100,0

Další otázka nad rámec k otázce číslo 3 a 4. Jestliže respondenti odpověděli ve třetí otázce kladně, že byli svědky šikany na škole a poté odpověděli znovu kladně, že to nahlásili učitel, následovala otázka, zda to pomohlo. Více než polovina žáků, konkrétně 58,3 % odpovědělo, že ano. 33,4 % žáků neví, zda jejich nahlášení pomohlo. 8,3 % žáků odpovědělo, že jejich nahlášení nepomohlo. Naštěstí zde výsledky vyšly celkem dobře, tedy, pokud žáci nahlásili šikanu učitel, tak to ve více případech pomohlo.

Tabulka 6 Šikanoval nebo šikanuje někdo ze školy/třídy tebe?

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Ano	31	31,0
Ne	69	69,0
Celkem	100	100,0

Výzkumné šetření v otázce číslo 6 se potvrdilo, podle hypotézy číslo 1, že méně než 50 % žáků bylo za období školní docházky šikanováno. Z výsledků, které nám vyšly, můžeme vyvodit, že se šikana u žáků 2. stupně na školách vyskytuje. Zde nám vyšlo, že 31,0 % respondentů odpovědělo kladně a zbylá většina, 69,0 % respondentů, odpovědělo záporně.

Tabulka 7 *Jak ti ubližoval?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Ponižování	21	42,9
Nadávky	21	42,9
Bití	2	4,0
Fackování	0	0
Kopání	5	10,2
Rány pěstí	0	0
Celkem	49	100,0

Výzkumné šetření k otázce číslo 7 se potvrdilo, podle hypotézy číslo 2, že méně než 45 % respondentům je často ubližováno formou nadávek a ponižováním. V této otázce měli respondenti na výběr z pěti možností. U ponižování a nadávek nám vyšel stejný výsledek odpovědí respondentů 42,9 %. Forma psychického ubližování je snadnější a někteří žáci si to ani neuvědomují, že to přechází do šikany. Méně běžné je ubližování formou fyzického bití 4,0 % a kopání 10,2 %. Co se týče specifikovaného bití jako fackování a rány pěstí, ty se tu neobjevují vůbec.

Tabulka 8 *Zamysli se a napiš, jak často jsi byl/a šikanován/a?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Nejméně 2x za rok	9	29,0
Asi jednou za měsíc	8	26,0
Téměř každý týden	9	29,0
Téměř každý den	5	16,0
Celkem	31	100,0

V otázce číslo 8 si respondenti vybírali jednu ze čtyř možností. Toto výzkumné šetření se potvrdilo, dle hypotézy číslo 2. Nejčastější odpověď byla, že 29,0 % žáků bylo nejméně 2x za rok šikanováno a dalších 29,0 % žáků téměř každý týden. Odpovědi „Asi jednou za měsíc“ označilo 26,0 % žáků a možnost „Téměř každý den“ označilo 16,0 % žáků.

Tabulka 9 *Kolik je těch, kteří ti ubližují?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Jeden	11	34,5
Dva	11	34,5
Tři	4	15,0
Čtyři	0	0
Pět	0	0
Více než pět	5	16,0
Celkem	31	100,0

Výzkumné šetření k otázce číslo 9 se potvrdilo, podle hypotézy číslo 5. Respondenti měli na výběr ze šesti možností a mohli si vybrat pouze jednu z nich. Jak si můžeme všimnout, nejčastější odpovědi na otázku jsou jeden a dva agresori, kde odpovědělo 34,5 % žáků. Dále u zbylých možností na výběr, tři agresori, odpovědělo 15,0 % žáků a u možnosti více než pět agresorů 16,0 % žáků.

Tabulka 10 *Ti, kteří ti ubližují, jsou hlavně?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Dívky	6	19,4
Chlapci	15	48,4
Dívky a chlapci	10	32,2
Celkem	31	100,0

U otázky číslo 10 můžeme vidět, že podle výsledků se výzkumné šetření potvrdilo. Dle hypotézy číslo 5. Zde nám vyšlo, že 48,4 % žáků odpovědělo, že běžným agresorem jsou chlapci. U možnosti Dívky a chlapci zvolilo tuto odpověď 32,2 % žáků. A nejméně častým agresorem jsou dívky, konkrétně 19,4 %.

Tabulka 11 *V případě, že jsi byl/a někdy šikanován/a, kdo ti pomohl?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Třídní učitel/ka	10	29,4
Jiný/á učitel/ka	4	11,8
Jiný pracovník školy	0	0
Někdo jiný	13	38,2
Nikdo mi nepomohl	7	20,6
Celkem	34	100,0

Výzkumné šetření se potvrdilo, podle hypotézy číslo 3. Respondenti měli na výběr z pěti odpovědí na otázku, kdo jim pomohl, když byli oběťmi šikany. Nejvíce žáků 38,2 % odpovědělo, že jim pomohl někdo jiný. Na druhém místě žáci uvedli třídního učitele/učitelku 29,4 % a na třetím místě jiného učitele/učitelku 11,8 %.

Tabulka 12 *V případě, že jsi byl/a šikanován/a, komu jsi se svěřil/a?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Rodičům	17	42,5
Kamarádovi/kamarádce	14	35,0
Třídnímu učiteli/učitelce	6	15,0
Nikom jsem nesvěřil/a	3	7,5
Celkem	40	100,0

Výzkumné šetření k otázce číslo 12 se potvrdilo, dle hypotézy číslo 7. Z uvedených odpovědí na otázku je zřejmé, že nejčastěji se dotazovaní respondenti 42,5 % svěřují své rodině. Na druhém místě jsou kamarádi 35,0 %, a na třetím místě třídní učitel/učitelka 15,0 %. Zbylá část žáků 7,5 % se nikomu nesvěřila.

Tabulka 13 *Řekl vám někdo z učitelů, co máte dělat, když vás někdo začne šikanovat?*

Odpověď	Celkem	Celkem (%)
Ano	88	88,0
Ne	12	12,0
Celkem	100	100,0

Výzkumné šetření se v otázce číslo 13 nepotvrdilo, podle hypotézy číslo 3. Téměř všichni respondenti 88,0 % odpověděli na tuto otázku kladně, udávala jsem předpoklad 50,0 %. Zbylí žáci 12,0 % odpověděli negativně, že nevědí, co mají dělat, když je někdo začne šikanovat. Je patrné, že více než polovina žáků je informována od učitele, co v této situaci mají dělat.

5.3 Shrnutí výzkumného šetření

Výzkumné šetření odhalilo, že nelze s úspěchem zabránit šikaně mezi dětmi ani na těchto vybraných základních školách. Avšak, že více jak 80 % žáků 2. stupně bylo svými třídními pedagogy informováno o tom, jak se správně zachovat, na koho se v záležitosti šikany ze strany spolužáků obrátit, svěřit se a 31 % žáků sdělilo, že jim ostatní spolužáci psychicky či fyzicky ubližují.

Domnívám se, že tyto výsledky svědčí o tom, že není přijatelné před šikanou na základních školách zavírat oči a postavit se k ní zády. Je podstatné, naučit se kauzy šikany nejen účinně řešit, ale navíc pracovat také na jejich profylaxi. Dále je důležité, aby pedagog měl schopnost bezchybně pracovat s klimatem třídy a být schopen si získat důvěru a přízeň svých žáků. Jak nám naznačují výsledky výzkumu šetření, pedagogovi se oběť fyzického či psychického ubližování ze strany svých spolužáků nahlásila jen ve 14 z 31 případů. Ačkoli se značná část kauz šikany mezi dětmi vyskytuje v prostředí školy, velkou a důležitou část zodpovědnosti má rodina. Zvláště rodinné prostředí a samotná výchova se podílí a mají vliv na to, zda se z dítěte stane útočník nebo oběť šikany. Právě proto by škola i rodiče měli navzájem spolupracovat. Naučit dítě, aby si vážilo věcí, ostatních spolužáků, pedagogů a rodičů

Závěr

Šikana mezi dětmi na školách, je velmi běžná a rozšířená. Společnost by ji neměla rozhodně bagatelizovat. Povědomí existence šikany je předpokladem k vyřešení šikany, reformě vztahů v kolektivu nebo uplatnění preventivních kroků. I když si tento problém některé školy uvědomují, tak to nestačí. Velkou nezbytností je proti šikaně bojovat všemožnými způsoby.

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku šikany u dětí druhého stupně základní školách v Opatovicích nad Labem, Milady Horákové v Hradci Králové a Týništi nad Orlicí. Zabývám se tím, v jaké míře se šikana mezi dětmi na těchto základních školách objevuje. V teoretické části jsem se zaměřila na obecnou charakteristiku šikany od různých autorů, kde se šikana nejvíce projevuje, poté navazuju na její formy, druhy a stádia šikany. Velkou pozornost jsem dala charakteristice obětí a agresorů šikany. Jaké mají různé motivy agresorů k šikanování. A co je vlastně agresivita. Dále jsem se věnovala prevenci šikany, kde je nejdříve popisována obecně, abych čtenáře uvedla blíže k tématu. Prevence jako taková je velmi důležitá, je rozdělena na primární, sekundární, terciární či nespecifickou prevenci. Poté navazuji přímo na bezpečné prostředí ve škole, jak správně předcházet šikaně a uvádím, jaké jsou reakce společenských institucí na nevhodné chování. Ve čtvrté kapitole jsem uvedla postupy, jak šikanu v kolektivu diagnostikovat.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo odhalit, v jakém rozsahu se šikana mezi dětmi na druhém stupni ve vybraných základních školách objevuje a jak to vnímají děti samotné. Cíl byl dosažen a z uvedených výsledků nám vyšlo, že 41 % žáků bylo pouze jen svědkem šikany jiného spolužáka a u 31 % žáků se prokázala šikana sama. Myslím si, že výsledky jsou vysoké a každým rokem se to bude stupňovat. Proto je velmi důležité, aby na školách pedagogové věděli o šikaně v jejich třídě jako první, a mohli ji včas zastavit a řešit. Podle výsledků se žáci 42,5 % spíše svěřují rodičům a pouze 15 % žáků pedagogovi. Právě proto je důležité, aby pedagogové na školách zapracovali na důvěře žáků. Lépe se učí žáci, kteří rádi chodí do školy, protože se v ní cítí bezpečně a mají tam dobré kamarády.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.

ČECH, Tomáš. Prevence. In: MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 1. vyd. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, ve vydavatelství TOGGA, 2012, s. 107-115. ISBN 978-80-87258-89-7.

ERB, Helmut, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet, 2000, 126 s. ISBN 80-86299-22-8

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 774 s. ISBN 978-807-3675-691.

HELUZ, Zdeněk. *Psychologie pro střední školy*. Praha: Fortuna, 1997. 119 s. ISBN 80-7168-406-6.

HOFBAUER, Břetislav a KAPLÁNEK, Michal. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010. 164 s. ISBN 978-80-7394-240 3.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2016. 254 s. ISBN 978-80-247-5326-3

CHRIS, Lee. *Preventing bullying in schools*. London: Paul Chapman Publishing, 2004. 102 s. ISBN 0-7619-4472-9.

JEDLIČKA, Richard a KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1.

- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005. 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
- Kolektiv autorů. *Sborník konference Rozvoj školy a supervize*. Praha: Lumen vitale – Centrum vzdělávání, o.s, 2012. 85 s. ISBN 978-80-905000-7-5.
- KOUKOLÍK, František a DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouza deprivantů*. Praha: Galén, c2006. 327 s. ISBN 978-80-7262-410-2.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2006. 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MATOUŠEK, Ondřej a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. 335 s. ISBN 80-7178-226-2.
- MIOVSKÝ, Michal a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství TOGGA, 2010, s. 220. ISBN 978-80-87258-47-7.
- NOVÁK, Tomáš a CAPPONI, Věra. *Sám proti agresi*. Praha: Grada, 1996. 123 s. ISBN 80-7169-253-0.
- PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1999. 186 s. ISBN 80-901896-5-2.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7. rozš. a aktual. vyd. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
- ŘÍČAN, Pavel a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6.
- ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
- ŠTĚPÁNEK, Jiří. *Šikana z pohledu učitele*. Brno, 2011. 68 s. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Humanitní fakulta. Vedoucí práce Alena Plšková.
- URBAN, Miloš. *Boletus arcanus*. Praha: Argo, 2011. 306 s. ISBN 978-80-257-0418-9
- VÁGNEROVÁ, Kateřina. et al. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.
- VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 136 s. ISBN 978-80-210-6311-2.
- BINDASOVÁ, Olga. *Primární prevence*. In: KRAUS, Blahoslav a HRONCOVÁ

Jolana. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. s. 99-100. ISBN 978-80-7435-080-1.

VOKURKA, Martin a HUGO Jan. *Velký lékařský slovník*. 9., aktualiz. vyd. Praha: Maxdorf, c2009. 1159 s. Jessenius. ISBN 978-80-7345-202-5.

VÝROST, Jozef a SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Elektronické zdroje

BUBENÍKOVÁ, Monika. *Diagnostika a prevence šikany na 1 stupni ZŠ* [online]. Praha, 2008. 126 s. [cit. 2022-4-17]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/15144>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Stará Jana.

MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období* [online]. Praha: MŠMT ČR, 2013, 25 s. [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

NĚMCOVÁ, Martina. Metodický pokyn k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. In: *Zkola* [online]. 2021 [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: https://www.zkola.cz/ministerstvo-aktualizovalo-metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikany-ve-skolach-a-skolskych-zarizenich/?fbclid=IwAR0pyZQHZ8LfnS_GCLnMG1mvYuJ_XNJYUrNHV5Dv5zgakmEw2LZzjwaP5Mo.

Prevence rizikového chování. *Klinika adiktologie* [online]. © 2011, poslední aktualizace 22. 11. 2014 [cit. 2015-04-28]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/70/4538/Prevence-rizikoveho-chovani>.

Šikana. *Policie České republiky* [online]. Praha: Policejní prezidium ČR, 2022 [cit. 04-12-2022]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>.

ŠLECHTOVÁ, Alena. *Školní šikana jako téma etické výchovy* [online]. České Budějovice, 2014. 105 s. [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: https://theses.cz/id/924v1b/BP_koln_ikana_jako_tma_etick_vchovy.pdf. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce Ludmila Muchová.

ZVÍROTSKÝ, Michal. *Šikana kolem nás*. In: Stop šikaně [online]. 2019 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/sikana-kolem-nas/>.

Přílohy

Příloha A: Dotazník

DOTAZNÍK

Milí studenti,

jsm studentka třetího ročníku univerzity v Hradci Králové, kde studuji obor sociální patologie a prevence. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění anonymního dotazníku na téma šikana, který uvedu ve své bakalářské práci. Děkuji za Vaši ochotu a čas.

1. Jsi (vyber jednu z možností) a)chlapec b)dívka
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda/kamarádku? ANO NE
3. Byl/a jsi někdy svědkem toho, že je šikanován tvůj spolužák jinými spolužáky ze třídy nebo ze školy? ANO NE
4. Pokud ano, upozornil/a jsi na tuto skutečnost některého z učitelů? ANO NE
5. Pomohlo to? NEVÍM ANO NE
6. Šikanoval nebo šikanuje někdo ze třídy/školy tebe? ANO NE
7. Jak ti ubližoval? (můžeš vybrat víc možností).
a) ponižování b)nadávky c)bití d)fackování e)kopání f)rány pěstí
8. Zamysli se a napiš, jak často jsi byl/a šikanován/a?
a)nejméně 2x za rok b)asi jednou za měsíc c)téměř každý týden d) téměř každý den
9. Kolik je těch, kteří ti ubližují? (Vyber jednu z možností.)
a)jeden b)dva c)tři d)čtyři e)pět f)více než pět
10. Ti, kteří ti ubližují, jsou hlavně? (Vyber jednu z možností.)
a)dívky b)chlapci c)dívky i chlapci

11. V případě, že jsi byl/a někdy šikanován/a, kdo ti pomohl? (můžeš vybrat víc možností)

a)třídní učitel/ka b)jiný/á učitel/ka c)jiný pracovník školy d)někdo jiný e)nikdo mi nepomohl

12. V případě, že jsi byl/a šikanován/a, komu jsi se svěřil/a?

a)rodičům b)kamarádovi/kamarádce c)třídnímu učiteli/učitelce d)nikomu jsem nesvěřil/a

13. Řekl vám někdo z učitelů, co máte dělat, když vás někdo začne šikanovat?

ANO

NE